

*Patima și moartea Domnului nostru
Isus Hristos, de la G. F. Klopstock la
Vasile Aaron*

Cercetătorul care se oprește asupra aparițiilor tipografice din Transilvania primului sfert al secolului al XIX-lea va constata că lucrările cu caracter literar sunt reduse numeric. Cele mai multe titluri sunt lucrări cu caracter religios, dar, în spiritul iluminismului promovat prin politica autorităților vieneze și datorită tendinței de răspândire a concepțiilor progresiste ale occidentului european, apar și numeroase scrieri de popularizare.

În plan literar, această perioadă este dominată de un autor foarte puțin cunoscut cititorilor de astăzi, literatul-jurist Vasile Aaron (1780-1821). Trăitor la Sibiu în perioada 1804-1821, el făcea parte din vestitul neam al Aroneștilor de Bistra, despre care George Bariț scria în 1877: „familia românească Aron este una dintre cele mai renumite și mai binecuvântate de Dumnezeu între [cele] două sute cincizeci de mii [de] familii românești din Transilvania”¹. În tradiția acestei familii originare din Bistra, de pe valea Arieșului, și înobilate la 1701, exista informația că ea s-ar trage din spița lui Aron-Vodă al Moldovei, luat prizonier de Sigismund Bathory, aliatul său în cruciada antiotomană,

1 Bariț, *Vasile Aaron*. George Bariț (1812-1893), ziarist, îndrumător cultural, istoric, fruntaș al ASTREI.

și asasinat în 1595 la castelul din Vințul de Jos, din apropiere de Alba Iulia.

Provenit din această familie care a dat Transilvaniei oameni de vază precum episcopul Petru Pavel Aaron, ctitorul școlilor din Blaj, eruditul cleric Jacob Aaron și prelatul-cărturar Theodor Aaron, apoi numeroși funcționari și ofițeri, precum și zeci de preoți răspândiți mai ales în centrul și în sudul Transilvaniei, Vasile Aaron a fost una dintre figurile ilustre ale intelectualității românești a vremii. În mod paradoxal, deși s-a bucurat de mare notorietate în timpul vieții ca literat și ca avocat al românilor de pe Pământul Crăiesc, după moarte a intrat într-un con de umbră. Familia nu s-a preocupat să-i păstreze documentele și să-i perpetueze memoria, scrierile i s-au retipărit fără ca editorii să-i menționeze numele, astfel că, în lipsa oricăror documente, istoriografia literară românească a preluat doar succintele informații oferite în anii 1860 de Aron Pumnul, în volumul III al *Lepturariului*² său; Aron Pumnul scrie: „Vasilie Aron s-a născut în Glogoveț, un sat aproape de Blaj, cam pe la 1770. Părintele său a fost Vasile Aaron, paroc acolo. Cursul învățăturilor și l-a început la Blaj, unde a învățat în științele teologice, însă neavând aplecare spre a îmbrățișa cariera preoției, precum doreau părinții lui, s-a dus la Cluj unde a învățat cursul drepturilor, susținându-se numai prin cundăciuni [meditații, *n.n.*], cu învățăciunea altor învățăcei, fără vreun ajutor de la părinții săi ori de la altcineva. Mântuind cursul științelor juridice, a mers la Oșorhei [Târgu-Mureș, *n.n.*] de a practicat și a depus examen de advocatură și procuratură. După aceea s-a așezat ca avocat la Sibiu, unde a trăit până la 1822, în care an repauză în etate de 52 de ani”.

Alcătuită de profesorul cernăuțean pe baza mărturiilor unor persoane care-l cunoscuseră pe Vasile Aaron, nota biografică se plasează sub semnul incertitudinilor, al lipsei reperelor temporale certe. Cercetările efectuate pe parcursul mai multor ani, materializate

2 Aron Pumnul (1818-1866) profesor, publicist, filolog și istoric literar. *Lepturariul românesc, cules din scriptori români* este prima încercare de antologizare a literaturii românești; cele patru volume ale lucrării au apărut la Viena între 1863 și 1865.

într-un studiu monografic apărut în 2011, ne-au permis să-i reconstituim firul existenței și să corectăm erorile săvârșite de comentatori în decursul anilor, în primul rând să precizăm durata reală a vieții sale – Vasile Aaron **s-a născut pe la 1780 și a murit în august 1821, la doar 41 de ani**. Prin urmare, toate speculațiile privind posibila sa implicare în evenimente culturale și politice ale anilor 1790 nu-și au rostul. În același timp, am elucidat, în limitele permise de informațiile documentare, cele trei linii pe care s-a direcționat activitatea juristului Vasile Aaron la Sibiu: „fișc” (avocat) al Consistoriului ortodox, secretar al Companiei grecești și avocat independent, el fiind primul avocat român care obține dreptul de a pleda în fața instanțelor de judecată din teritoriul aflat sub jurisdicția Universității săsești³.

În peisajul de pionierat cultural românesc transilvănean al acelor decenii de început al secolului al XIX-lea, marcat de răspândirea ideilor iluministe de sorginte occidentală, în climatul puțin favorabil existent într-un imperiu frământat de războaie, lovit de o recesiune economică accentuată și de seceta care a devastat Transilvania până prin 1817, cunoscând accentuate tendințe naționaliste centrifuge, Vasile Aaron este o apariție literară singulară. Dacă analizăm producția tipografiei sibiene pe parcursul celor șaptesprezece ani cât poetul a trăit la Sibiu, din 1804 până la prea timpuriul lui sfârșit, constatăm că singurele lucrări cu caracter literar care își fac loc între tipăriturile religioase și cele moral-didactice sunt cele ale avocatului-versificator. În acele aproape două decenii, el a oferit publicului cititor român o masivă scriere literar-religioasă în versuri, *Patimile Domnului*, apoi o alcătuire satirico-moralizatoare, în spirit popular și iluminist totodată, *Leonat și Dorofata*⁴, două istorii de dragoste, adaptate după două legende din *Metamorfozele* ovidiene, grupate într-un volumaș⁵ care cuprinde doar o mică parte din ceea ce Aaron avea tradus și pregătit pentru tipar încă din 1803, precum și câteva scrieri omagiale, *Verșurile veselitoare* dedicate episcopilor uniți Ioan

3 Amănunte biografice în volumul nostru *VASILE AARON, 1780-1821. Studiu monografic*, Editura InfoArt Media, Sibiu, 2011 (în continuare, *Monografia Vasile Aaron*).

Bobb⁶ și Samuil Vulcan⁷, respectiv cele *întristate*, prilejuite de moartea marelui mecena sibian al ortodoxiei care a fost negustorul-bancher Hagi Constantin Pop⁸. Ultimele două tipărituri ale lui Vasile Aaron au apărut spre sfârșitul existenței sale lumești. Un volumaș intitulat *Anul cel mănos*⁹ reprezintă o scriere de educare economică și morală, în cea mai bună tradiție iluministă. Al doilea, *Istoria lui Sofronim*¹⁰, este o scriere romanțios-aventuroasă, foarte gustată la vremea ei. Toate aceste scrieri au fost citite timp de zeci și zeci de ani de români din toate provinciile, importanța lor nefiind pe deplin pusă în evidență de cei care s-au apropiat, cu superioară indulgență, de litera lor. Nu putem decât să ne exprimăm sentimentul de intens regret că, la fel cu mulți dintre contemporanii săi, nici versificatorul pornit din Glogoveț, trecut prin Blaj și Cluj și, în ultimă instanță, ancorat în burgul sibian, nu a beneficiat de condiții mai favorabile creației și, mai ales, că nu a reușit să dea tiparului tot ceea ce apucase să pună pe hârtie: întinsele

-
- 4 *Vorbire în versuri de glume întră Leonat bețivul, om din Longobarda și întră Dorofata, muierea sa*. Ediția a doua a apărut la Sibiu, în tipografia lui Bart, în 1815. E consemnată în BRV, Tom III, p. 115, nr. 869. Anul apariției primei ediții, din care nu s-a păstrat niciun exemplar, este incert (cf. *Monografia Vasile Aaron*).
 - 5 *Perirea a doi iubii adică: jalnica întâmplare a lui Piram și Tisbe, cărora s-au adăugat mai pre urmă Nepotrivita iubire a lui Echo cu Narțis*, Sibiu, Tipografia Bart 1807. În BRV, Tom II, p. 492, nr. 709.
 - 6 *Versuri veselitoare la ziua Excelenței Sale Domnului Ioan Bobb*, Sibiu, Tipografia Barth (BRV, Tom IV, nr. 305, 306).
 - 7 *Versuri veselitoare întru cinstea prealuminatului și osfințitului Domn Samoil Vulcan, episcopul greco-catolicesc al Oradiei Mare*, Sibiu, Tipografia Bart 1807 (BRV, Tom II, nr. 506, Tom IV, nr. 730).
 - 8 *Cântare jalnică la îngropăciunea măritului și de bun neam născut neguțitori Hajii Constantin Popp*, Sibiu, Tipografia Bart, 1808. Conținutul broșurii e cunoscut dintr-un manuscris miscelaneu copiat la Lipova și descoperit la Galați în urmă cu vreo 30 de ani. Vezi Paul Păltănea, *Contribuții la BRV. Două tipărituri sibiene*, în *Acta Musei Napocensis*, XXIV-XXV, 1987-1988, Cluj-Napoca, 1992.
 - 9 *Anul cel mănos. Bucuria lumii*, 1820, Sibiu, Tipografia Bart, BRV Tom III pp. 324-325, nr. 1062.
 - 10 *Istoria lui Sofronim și a Haritei cei frumoase, fiicei lui Aristef, mai marelui din Millet*, Sibiu, Tipografia Bart, 1821. BRV, Tom III, p. 366, nr. 1109.

traduceri din clasicii latini Ovidiu¹¹ și Vergiliu¹² și acel poem de o deosebită valoare morală și estetică intitulat *Reporta din vis*¹³.

Cea mai cunoscută și, prin „valoarea de întrebuințare”, cea mai importantă scriere a lui Vasile Aaron, prima, se pare, care a văzut lumina tiparului și care a circulat în toate ținuturile locuite de români, aducându-i autorului o binemeritată faimă, este cea cunoscută sub titlul prescurtat de *Patimile și moartea Domnului*¹⁴. Apărută în tipografia Schobel din Brașov în anul 1805, cartea este o epopee religioasă, impresionantă prin dimensiuni, însumând aproape 10 000 de versuri. Prin conținutul ei și prin versificația adoptată, această primă tipăritură a lui Aaron răspundea gustului public, necesităților epocii și gradului de instruire a cititorilor, literatura moral-religioasă fiind, la acel început de secol, preponderentă în preferințele consumatorilor de carte din toate provinciile românești.

Probabil Aaron a început să lucreze la acest poem încă din anii studiilor la Cluj, dacă nu cumva chiar de pe vremea când studia teologia la Blaj. Cert este că în toamna lui 1804 lucrarea era terminată. Fiind doar un îndemn la viață creștinească și la permanenta întoarcere spre izvoarele învățăturilor creștine, succintul cuvânt introductiv adresat de autor cititorilor, datat 29 octombrie 1804, nu conține informații relevante. Trimițând la cuvintele Sfântului Evanghelist Matei: „Căutați mai înainte împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea vi se vor da pe deasupra”, autorul își asigură cititorii că „materia frumoasă” a cărții îndeamnă la „înfrângerea inimei și la umilință”, povățuind „la împărăția ceriului”, pentru ca în final să le solicite bunăvoință în aprecierea scrierii sale.

De pe foaia de titlu a acestei prime ediții din 1805, aflăm că cel care a finanțat tipărirea ei a fost negustorul brașovean Constantin

11 Ovidiu (Publius Ovidius Naso), poet latin (43 î. Hr. - c. 17 d. Hr.). Exilat de împăratul August, a murit la Tomis.

12 Vergiliu (Publius Vergilius Maro), poet latin (70-19 î. Hr.).

13 Poem de 4088 versuri, neterminat, publicat parțial în anul 1868, apoi integral în 1981, în volumul *Scrieri literare inedite*, apărut la Editura Minerva.

14 *Patimile și moartea a Domnului și Mântuitorului nostru Isus Hristos*, Tipografia Șobel, 1805. Consemnată în BRV, Tom II, p. 454, nr. 676.